

Masterthesis Orthopedagogiek

Vrijtijdsbesteding en leesvaardigheid van Friese jongeren

Naam:	Marianne Eschbach
Studentnummer:	3324230
Thesisbegeleidster	Drs. C.J. van Kruistum
Tweede beoordelaar:	Prof. Dr. P.P.M. Leseman
Master:	Orthopedagogiek
Werkveld:	Leerlingenzorg
Datum:	12 juli 2010

Vrijtijdsbesteding en leesvaardigheid van Friese jongeren

Samenvatting

Het doel van dit onderzoek was tweeledig. Het eerste doel was het onderzoeken van de relatie tussen Fries als tweede taal en de Nederlandse leesvaardigheid van Friese jongeren binnen het vmbo en havo/vwo. Het tweede doel was het onderzoeken van de relatie tussen buitenschoolse activiteiten van deze jongeren en hun Nederlandse leesvaardigheid. Er is een vragenlijst over de verbale, lees- en schrijfactiviteiten afgenomen onder 376 jongeren, waarvan 158 uit Friesland en 218 uit de overige provincies van Nederland (gemiddelde leeftijd 13,61 jaar). Voor het meten van de leesvaardigheid is een leestoets afgenomen. Het blijkt dat de Nederlandse leesvaardigheid van Friestalige Friese jongeren, Nederlandstalige Friese jongeren en jongeren uit de rest van Nederland niet significant van elkaar verschilt. Een tweede onderzoeksuitkomst is dat, van alle verschillende activiteiten in de vrije tijd, het lezen van boeken, tijdschriften en kranten het meest bijdraagt aan het niveau van leesvaardigheid.

Inleiding

Friese jongeren presteren slechter op school dan jongeren in de rest van Nederland. Dit blijkt uit een rapport van de Inspectie van Onderwijs (2009) waarin de kwaliteit van het onderwijs in het noorden van Nederland werd onderzocht. De gegevens waarop dit rapport gebaseerd is, zijn in de periode 2003-2007 verzameld. De Boer (2009) bevestigt in haar onderzoek naar schoolsucces van Friese leerlingen dat deze leerlingen op school minder goed presteren dan leerlingen in de rest van het land. Zo halen Friese jongeren gemiddeld genomen een diploma op een lager niveau dan jongeren in de rest van Nederland. Een verklaring hiervoor is onder andere te vinden in de zwakkere kwaliteit van het basisonderwijs in Friesland (De Boer, 2009; Van Langen & Hulsen, 2001; Inspectie van Onderwijs, 2009). Friese leerlingen hebben hierdoor een lager prestatieniveau bij aanvang van het voortgezet onderwijs en volgens De Boer (2009) hebben eerdere prestaties van leerlingen de grootste invloed op toekomstige prestaties.

Naast de zwakkere kwaliteit van het basisonderwijs noemt De Boer (2009) in haar proefschrift ook andere factoren die een deel van de verminderde schoolprestatie van Friese leerlingen kunnen verklaren. Zo noemt ze onder advisering aan het eind van het basisonderwijs als reden voor de verminderde schoolprestaties. Hierdoor stromen Friese leerlingen in een lager onderwijsniveau in dan jongeren in de rest van het land, met als gevolg

dat er een diploma op een lager onderwijsniveau behaald wordt. Ook noemt zij een lager streefniveau van de ouders als mogelijke oorzaak. Het blijkt dat de prestaties van leerlingen worden beïnvloed door de verwachtingen of ambities van hun ouders (De Boer, 2009). Als derde noemt De Boer (2009) dat in Friesland de sociaal-economische status gemiddeld genomen lager is dan landelijk. Een lage sociaal-economische status heeft op twee manieren een negatieve invloed op het schoolsucces, want bij gelijke aanleg presteren kinderen met een lage sociaal-economische status lager in het basisonderwijs (het primaire stratificatie-effect) en maken jongeren minder gunstige keuzes in het voortgezet onderwijs (secundaire stratificatie-effect).

De Inspectie van Onderwijs (2009) geeft als mogelijke deelverklaringen voor de onderwijsachterstand de lagere inkomens in het noorden, de relatief weinig gedifferentieerde beroepenstructuur, de relatieve afwezigheid van hoger opgeleiden, de taalachtergrond (Fries, streektaalen) en de lage verwachtingen van ouders. Van Langen en Hulsen (2001) noemen de geringe verstedelijking van de provincie Friesland, de specifieke beroepenstructuur en de Friese thuistaal als mogelijke (deel)verklaringen voor de onderwijsachterstand. Uit dit onderzoek blijkt dat 60% van de Friese leerlingen thuis Fries praat. Het is mogelijk dat deze meertaligheid effect heeft op schoolprestaties, maar eerdere onderzoeken hiernaar lieten geen eenduidig beeld zien.

Zo toonden studies van Driessen en Withagen (1999) en Kraaykamp (2005) een negatief effect aan van het Fries (of een Nederlands dialect) als thuistaal op schoolprestaties, maar bestaat er volgens Ruijven (2004) geen duidelijk verband tussen Fries als thuistaal en verminderde schoolprestaties. Onderzoek van Heesters, Van Berkel, Van der Schoot en Hemker (2007) toonde aan dat een gemengde taalsituatie geen invloed heeft op taalprestaties, maar dat een buitenlandse thuistaal wel een negatieve invloed heeft op taalprestaties. Uit dit onderzoek bleek een streektaal als thuistaal (Fries is een erkende streektaal) geen negatieve invloed te hebben op taalprestaties.

Een internationale literatuurstudie leverde enig bewijs dat meertaligheid leidt tot betere cognitieve en communicatieve prestaties (Herder & De Bot, 2005). Volgens Pearson (2007) spreekt ongeveer de helft van de wereldbevolking twee talen. Daarom is volgens haar het menselijke brein duidelijk in staat tot het leren en spreken van meer dan één taal. Een studie in Amerika naar verschillen tussen monolinguale en bilinguale kinderen in taalbegrip en het produceren van taal liet zien dat de kinderen wat betreft taalbegrip niet veel verschillen, maar dat de kinderen wel verschillen wat betreft de hoeveelheid woorden die ze kunnen produceren (Yan & Nicoladis, 2009). Bilinguale kinderen konden minder Engelse woorden

produceren dan monolinguale kinderen. Kortom, afgaande op genoemde onderzoeken is er geen eenduidigheid wat betreft meertaligheid en schoolprestaties.

Om meer te weten te komen over meertaligheid en schoolprestaties, zal in dit onderzoek gekeken worden naar de relatie tussen vrijetijdsbesteding van Friese jongeren en hun Nederlandse leesvaardigheid. Er wordt gekeken naar Friese jongeren, omdat veel van deze jongeren meertalig zijn (Van Langen & Hulsen, 2001). Aangezien Nederlandse leesvaardigheid een belangrijke voorspeller is voor goede schoolprestaties (Inspectie van Onderwijs, 2009), wordt in dit onderzoek de Nederlandse leesvaardigheid onderzocht. Volgens Cox en Guthrie (2001) bestaat er een verband tussen de hoeveelheid die kinderen en jongeren lezen in hun vrije tijd en op school en het niveau van leesvaardigheid. Hoe meer er gelezen wordt, hoe beter de schoolprestaties zijn (Cox & Guthrie, 2001). Regelmatig lezen bevordert ook de groei in woordherkenning, woordenschat, verbale vloeïendheid, leesbegrip en algemene kennis (Morgan & Fuchs, 2007). Uit onderzoek van Luyten, Peschar en Coe (2008) bleek dat scholen de leesprestaties en buitenschoolse leesactiviteiten van vijftienjarige jongeren niet kunnen bevorderen door op school speciale aandacht te besteden aan het belang van lezen. Een jaar lang gericht onderwijs op leesvaardigheid bleek wel een matig effect te hebben. Volgens Richardson en Eccles (2007) lezen leerlingen om verschillende redenen, zoals ontsnappen aan de dagelijkse realiteit, het plezierig vullen van vrije tijd en als een manier om kennis te verkrijgen over bepaalde interessegebieden. Wanneer kinderen en jongeren plezier beleven aan lezen, lezen ze vaker en worden ze ook meer bekwaam in lezen. Slechte lezers vertonen dan ook vaker een lage motivatie om te lezen (Morgan & Fuchs, 2007).

Specifiek zal in dit onderzoek gekeken worden naar de hoeveelheid Fries die Friese jongeren gebruiken bij verschillende verbale, lees- en schrijfactiviteiten in hun vrije tijd. Voorbeelden van deze activiteiten zijn praten met familie en vrienden, internetten, televisie kijken en sms'en met vrienden. Deze verschillende verbale, lees- en schrijfactiviteiten worden in dit onderzoek ondergebracht in vier modaliteiten, namelijk mondeling taalgebruik in het echt, mondeling gemedieerd taalgebruik, geschreven taalgebruik en taalgebruik in nieuwe media. Van deze modaliteiten wordt onderzocht of er een effect is van het gebruiken van de Friese taal in de verschillende modaliteiten op Nederlandse leesvaardigheid. De vraagstelling luidt dan ook als volgt: *In hoeverre gebruiken Friese jongeren de Friese taal in de vrije tijd bij 1) mondeling contact in het echt, 2) mondeling gemedieerd contact, 3) geschreven activiteiten en 4) in nieuwe media en heeft het gebruiken van de Friese taal in deze modaliteiten effect op de Nederlandse leesvaardigheid van deze jongeren?*

De eerste verwachte onderzoeksuitkomst is dat tweetalige Friese jongeren voornamelijk Fries gebruiken in activiteiten met gesproken taal en dat ze minder Fries gebruiken bij het lezen van boeken en tijdschriften. De reden voor deze verwachting is dat uit onderzoek blijkt dat Friese leerlingen weinig Fries lezen (De Jager, 2003). Zij noemt als mogelijke oorzaken hiervoor dat Friese leerlingen het moeilijk en niet leuk vinden om Fries te lezen. Hieruit voortvloeiend wordt verwacht dat jongeren ook weinig Fries gebruiken in nieuwe media. MSN, mail, sms en internet maakt immers vaak gebruik van geschreven tekst. Als tweede uitkomst wordt verwacht dat jongeren op het vmbo meer Fries gebruiken in de verschillende modaliteiten dan jongeren op de havo en het vwo. Deze verwachting komt voort uit het feit dat Friese leerlingen met laagopgeleide ouders thuis verreweg het meest Fries praten (73 procent) en dat leerlingen met ouders met maximaal een MBO-opleiding thuis vaker Fries gebruiken dan leerlingen van ouders met een HBO- of WO-opleiding, respectievelijk 63 en 42 procent (De Boer, 2009). Als derde wordt verwacht dat Friese jongeren gemiddeld slechter presteren op de leestoets dan de jongeren uit de overige provincies, ook als gecorrigeerd wordt voor opleidingsniveau. Friese jongeren presteren immers slechter op school en een goede leesvaardigheid is belangrijk voor goede schoolprestaties (De Boer, 2009, Inspectie van Onderwijs, 2009). De laatste verwachte onderzoeksuitkomst is dat tweetalige Friese jongeren, gecorrigeerd voor opleidingsniveau, op het vmbo relatief minder goed presteren op de leestoets dan tweetalige Friese jongeren op havo en vwo. Met andere woorden, het gebruiken van de Friese taal in de verschillende modaliteiten heeft een relatief groter effect op de Nederlandse leesvaardigheid van Friese vmbo-leerlingen dan op de Nederlandse leesvaardigheid van Friese havo- en vwo-leerlingen. Deze verwachting is gebaseerd op het feit dat leesvaardigheid een belangrijke voorspeller is voor schoolprestaties (Inspectie van Onderwijs, 2009) en dat tweetaligheid een negatiever effect heeft op de schoolprestaties van kinderen met lager opleidingsniveau dan kinderen met een hoog opleidingsniveau (Guldmond & Bosker, 2006).

Methode

Populatie

De populatie van het onderzoek bestaat uit leerlingen van diverse onderwijsniveaus uit het tweede leerjaar van middelbare scholen in Nederland. Ruim 40 procent van de onderzoeksgroep komt uit Friesland en bijna 60 procent komt uit de rest van Nederland. Aan het onderzoek doen acht middelbare scholen mee, met in totaal 376 jongeren waarvan 179

jongens en 197 meisjes. Er doen 158 jongeren mee uit Friesland en 218 uit de rest van Nederland. De jongeren hebben een gemiddelde leeftijd van 13.61 jaar. In dit onderzoek wordt onderscheid gemaakt tussen resultaten van leerlingen van het vmbo en resultaten van leerlingen uit havo/vwo. Uit Friesland doen 5 klassen mee uit het vmbo en 3 klassen uit havo/vwo. Uit de rest van Nederland doen 5 klassen uit het vmbo en 6 klassen uit havo en vwo mee. Voor een overzicht van onderwijsniveaus van de populatie Friese jongeren en de populatie jongeren uit de rest van Nederland wordt verwezen naar tabel 1. Jongeren met een gediagnosticeerd leer- of gedragsprobleem zijn uitgesloten van het onderzoek.

Procedure

De procedure is begonnen met het werven van middelbare scholen in Friesland en in de provincies Utrecht, Noord-Brabant, Noord-Holland en Zuid-Holland. Er zijn bij de leerlingen van deze scholen twee instrumenten afgenomen, namelijk een leestoets en een vragenlijst. Beide instrumenten zijn ontwikkeld binnen de Studie naar Achtergronden van Lees- en Schrijfontwikkeling van Adolescenten, kortweg SALSA. Met behulp van de vragenlijst is informatie verzameld over de buitenschoolse activiteiten van de jongeren, zoals lees- en schrijfactiviteiten. De jongeren hebben de vragenlijst individueel ingevuld via een website, waarvoor ze een lesuur (45 minuten) de tijd kregen. De lijst is klassikaal afgenomen, waarbij de auteur de jongeren heeft geholpen met inloggen, instructies heeft gegeven en bereikbaar is geweest voor vragen. Het tweede instrument, een leestoets, is schriftelijk afgenomen. Ook deze test is gemaakt in een tijdsbestek van 45 minuten, klassikaal afgenomen en mondeling toegelicht door de auteur die bereikbaar bleef voor vragen gedurende het afnemen van de leestoets.

Meetinstrumenten

Buitenschoolse activiteiten

Er is een vragenlijst afgenomen om de buitenschoolse activiteiten van de jongeren in kaart te brengen. Deze vragenlijst bestaat uit 69 items. De vragenlijst meet ook, aan de hand van vijf dimensies van taal, op welke wijze taal gebruikt wordt bij deze buitenschoolse activiteiten. Deze vijf dimensies van taal zijn: productief/consumptief, modaliteit, afstand in tijd en plaats, sociale afstand en domein. Met de schaal productief/consumptief wordt gekeken of leerlingen taal produceren (bv. 'Schrijf je wel eens een e-mail om contact te onderhouden met vrienden of familie') of consumeren (bv. 'Ontvang je wel eens een e-mail van vrienden of familieleden?'). De schaal modaliteit meet of taal ongedieerd (bv. 'Praat je wel eens met

mensen die je goed kent over je dag?') of gemedieerd gebruikt wordt, dat wil bijvoorbeeld zeggen met behulp van een telefoon als medium. Gemedieerd taalgebruik wordt opgedeeld in oraal (bv. 'Telefoneer je wel eens met een vriend of familielid om contact te houden?'), geschreven (bv. 'Houd je wel eens een dagboek bij?') en multimodaal (bv. 'Kijk je wel eens tv om je te ontspannen, bijvoorbeeld soaps of tekenfilms?'). Multimodaal betekent dat het medium meerdere modaliteiten combineert, zoals beeld, geluid en geschreven tekst. De schaal afstand in tijd en plaats meet in welke mate er afstand in tijd en plaats is tussen zender en ontvanger. Talige activiteiten kunnen plaatsvinden in dezelfde tijd en plaats (bv. 'Praat je wel eens met een leraar of mentor over je toekomstplannen?'), in een zelfde tijd maar een andere plaats (bv. 'Telefoneer je wel eens met een vriend of familielid om een afspraak te maken?') of in een andere tijd en plaats (bv. 'Lees je wel eens voor je plezier een tijdschrift, bijvoorbeeld over mode of computergames'). De schaal sociale afstand meet of de sociale afstand van een activiteit klein is (bv. 'Sms je wel eens om contact te houden met een vriend of familielid?') of groot (bv. 'Lees je wel eens een krant om te weten wat er in de wereld gebeurt?'). De laatste schaal, domein, meet met welk doel een activiteit wordt toegepast. De activiteit kan worden toegepast met het oog op kennis (bv. Surf je wel eens naar websites om leerzame informatie te vinden, bijvoorbeeld Wikipedia of Kennisnet?) en sociaal/entertainment (bv. 'Speel je wel eens online een computerspel, zoals Second Life of Habbo Hotel?'). Tevens kan een activiteit een instrumenteel zijn; de activiteit wordt dan als instrument gebruikt om een doel te bereiken (bv. 'Bel je wel eens een algemeen nummer voor handige informatie, bijvoorbeeld reisinformatie?').

Ieder item van de vragenlijst wordt gevolgd door follow-up vragen over de frequentie van de activiteit en de taal waarin de activiteit plaatsvindt. De antwoordmogelijkheden op items met vragen over de frequentie van activiteiten zijn: (1) nooit, (2) minder dan 1 keer per maand, (3) minstens 1 keer per maand, (4) minimaal 1 keer per week, (5) (bijna) elke dag, (6) 1 - 2 uur per dag en (7) meer dan 2 uur per dag. De follow-up vraag van de frequentie van een activiteit wordt gevolgd door een vraag over de taal waarin de activiteit plaatsvindt. Een voorbeeld hiervan is: 'In welke taal doe je dit?'. De antwoordmogelijkheden op vragen over taal zijn: (1) altijd in het Nederlands, (2) meestal in het Nederlands, (3) evenveel in het Nederlands als in een andere taal, (4) meestal in een andere taal en (5) altijd in een andere taal.

De buitenschoolse activiteiten worden ondergebracht in vier modaliteiten, namelijk (1) mondeling taalgebruik in het echt, (2) gemedieerd mondeling taalgebruik, (3) geschreven taalgebruik en (4) taalgebruik in nieuwe media. De interne consistentie van deze modaliteiten

is voldoende, want in alle gevallen $> .70$. Per modaliteit wordt de frequentie en de taal waarin de modaliteit voornamelijk voorkomt bepaald. Er wordt onderscheid gemaakt tussen twee gebruiksvormen, namelijk kleine sociale afstand en grote sociale afstand, zodat in totaal 8 categorieën van taalgebruik gevormd worden (4 modaliteiten x 2 gebruiksvormen).

Leesvaardigheid

Er is een leestoets afgenomen, waarmee vaardigheden met betrekking tot begrijpend lezen zijn gemeten. Deze leestoets is ontwikkeld door een team van onderzoekers binnen SALSA (Van Steensel, 2007). De toets is in eerste instantie ontwikkeld voor het meten van leesvaardigheden van leerlingen binnen het vmbo, maar voor dit onderzoek is gebruikgemaakt van een aangepaste versie, zodat ook de leesvaardigheden van havo- en vwo-leerlingen gemeten kunnen worden. Hierbij zijn, op basis van factorlading, de taken gekozen die het meest representatief zijn voor de leestoetsscore. Ook is de toets korter gemaakt, zodat de afname binnen een lesuur kan plaatsvinden.

De leestoets bevat teksten met een logische, opeenvolgende volgorde ('continuous texts') en teksten met onder andere tabellen, grafieken en schema's ('discontinuous texts'). Als tweede bevat de toets verschillende teksttypen: narratief (verhalend), instructief, betogend en uiteenzettend. De leestoets bestaat uit vijf teksten waarvan één narratief, één instructief, één betogend en twee uiteenzettend. Per tekst zijn zeven of acht vragen opgesteld, zodat in totaal 37 vragen zijn beantwoord. Als derde bevat de leestoets teksten uit verschillende media. Zo zijn teksten gebruikt uit (school)boeken, kranten en tijdschriften, van internet en uit officiële documenten. De onderwerpen van de teksten zijn zo dicht mogelijk bij de belevingswereld van de adolescenten gehouden en de interne consistentie (Cronbach's Alpha) van items uit de leestoets was 0.70. Er is geen sprake van een plafondeffect, want slechts .9 procent van de populatie behaalde de maximale score.

Statistische analyse

Bij het analyseren van resultaten worden als eerste de buitenschoolse activiteiten van Friestalige Friese jongeren, Nederlandstalige Friese jongeren en jongeren uit de rest van Nederland vergeleken. Deze laatste groep fungeert bij het vergelijken van de resultaten als normcategorie. Voor het bepalen van de omvang van de groep Friestalige Friese jongeren wordt de vragenlijst gebruikt. Hierbij zal als eerste gekeken worden of de jongeren bij de vragenlijst hebben aangegeven een tweede taal te gebruiken en of deze taal de Friese taal is. Vervolgens wordt gekeken of de jongeren hebben aangegeven de Friese taal te gebruiken in

het contact met hun ouders. Wanneer de jongeren hebben aangegeven met een of beide ouders regelmatig Fries te spreken, wordt bepaald dat ze Friestalig zijn.

Na het analyseren van de frequentie van buitenschoolse activiteiten, zal worden gekeken naar het gebruik van taal bij deze verschillende activiteiten. Dit gebeurt aan de hand van de, eerder bij 'meetinstrumenten' genoemde, vier modaliteiten, namelijk mondeling taalgebruik in het echt, gemedieerd mondeling taalgebruik, geschreven taalgebruik en taalgebruik in nieuwe media. Per modaliteit wordt onderscheid gemaakt tussen twee gebruiksvormen, namelijk het gebruik van een modaliteit binnen een kleine sociale afstand en het gebruik van een modaliteit binnen een grote sociale afstand. In totaal worden er dus 8 categorieën van taalgebruik gevormd (4x2). De categorie 'mondeling taalgebruik in het echt' wordt gevormd door items in de vragenlijst over gesprekken die de jongeren voeren in het echt, zonder tussenkomst van media. De categorie 'gemedieerd mondeling taalgebruik' bestaat volledig uit items over telefonisch contact en radio. De categorie 'geschreven taalgebruik' omvat items over brieven, kranten en boeken. De laatste categorie, taalgebruik in nieuwe media, omvat items over MSN, mail, sms, internetfora en Youtube. Onderzocht wordt hoe vaak de verschillende modaliteiten gebruikt worden en in welke taal ze (voornamelijk) voorkomen. Met een repeated-measures within-subject analyse wordt bekeken of verschillen tussen de 8 categorieën van taalgebruik significant zijn. Als laatste wordt onderzocht of opleidingsniveau samen met eerder genoemde acht categorieën het niveau van leesvaardigheid kunnen voorspellen. Dit gebeurt met behulp van een multiple regressie-analyse, waarbij opleidingsniveau en de modaliteiten de onafhankelijke variabelen vormen en leesvaardigheid (de score op de leestoets) de afhankelijke variabele is.

Resultaten

In dit gedeelte zal eerst een beschrijving worden gegeven van de achtergrondkenmerken van de populatie. Vervolgens wordt een vergelijking gemaakt tussen de vrijetijdsbesteding van de populatie Friese jongeren en de populatie Nederlandse jongeren. Daarna zal beschreven worden welke taal Friestalige jongeren gebruiken bij verschillende activiteiten in de vrije tijd. Tot slot wordt besproken of de hoeveelheid Fries die Friese jongeren in hun vrije tijd gebruiken van invloed is op hun Nederlandse leesvaardigheid.

Kenmerken van de populatie

De totale onderzoeksgroep bestaat uit 376 jongeren. In dit onderzoek worden verschillen bekeken tussen Friese jongeren en jongeren uit de rest van het land. Binnen de groep Friese jongeren wordt gekeken naar verschillen tussen Friestalige Friese jongeren en Nederlandstalige Friese jongeren. Zoals hierboven is omschreven, is aan de hand van vragen uit de vragenlijst bepaald of de jongeren een tweede taal gebruiken. Doorslaggevend voor het bepalen van tweetaligheid is de vraag of de jongere in het contact met één of beide ouders een andere taal dan Nederlands spreekt. Voor een overzichtelijk beeld van de hele populatie en de verschillende onderzoeksgroepen zijn enkele achtergrondkenmerken weergegeven in tabel 1.

Tabel 1. *Achtergrondkenmerken van de populatie (N=376)*

	Friese jongeren		Overige jongeren	
	N	%	N	%
Taal				
Nederlandstalig	65	41.1	191	87.6
Tweetalig	93	58.9	27	12.4
<i>Waarvan</i>				
Friestalig	88	55.7	1	.5
Anderstalig	5	3.2	26	11.9
Geslacht				
Jongen	71	44.9	108	49.5
Meisje	87	55.1	110	50.5
Leeftijd				
12	-	-	2	.9
13	65	41.1	97	44.5
14	86	54.5	108	49.5
15	7	4.4	11	5.1
Leerwegtype				
Vmbo	101	63.9	80	36.7
Havo/vwo	57	36.1	138	63.3
Totaal	158	100.0	218	100.0

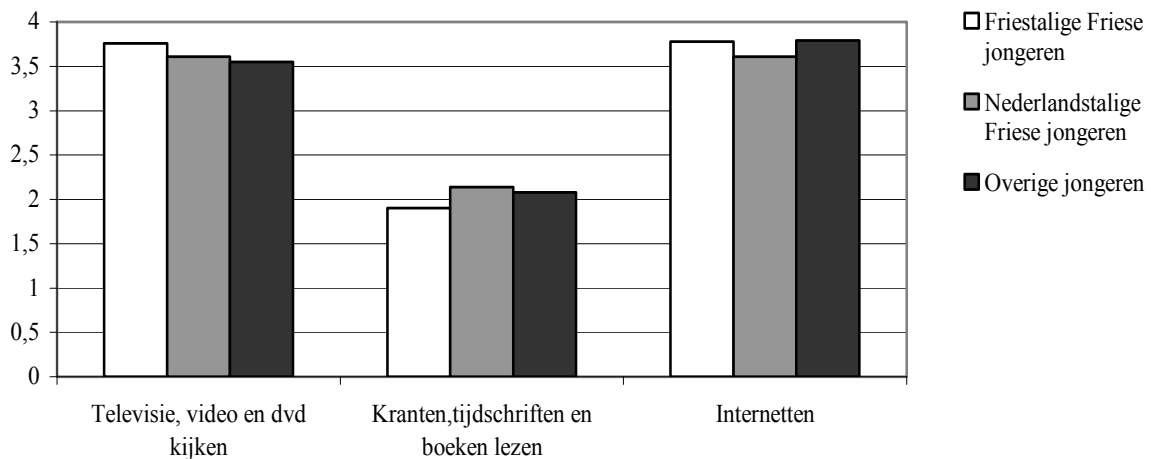
Van de Friese populatie bleken 93 van de 158 jongeren tweetalig te zijn, waarvan 88 jongeren Fries als tweede taal hebben. Eén persoon spreekt thuis Chinees met beide ouders, 1 persoon spreekt Iranes met beide ouders en 1 persoon heeft een Engelse vader, waarmee hij regelmatig Engels spreekt. De overige twee personen spreken thuis in een streektaal. Van de populatie uit de overige provincies zijn 27 personen tweetalig en gebruiken 191 personen geen tweede taal. Van de tweetalige groep spreken 4 personen Berbers, 4 personen Arabisch,

2 personen Marokkaans, 3 personen Turks, 3 personen Spaans en gebruiken 11 personen een andere taal als tweede taal.

Na deze beschrijvende kenmerken van de populatie, wordt nu de vrijetijdsbesteding van deze jongeren nader bekeken.

Buitenschoolse activiteiten van jongeren

Bij de vergelijking van vrijetijdsbesteding zijn drie groepen onderscheiden, namelijk de Friestalige Friese jongeren, de Nederlandstalige Friese jongeren en overige Nederlandse jongeren. Deze laatste groep is gebruikt als normcategorie. Van de drie groepen zijn met een vragenlijst de buitenschoolse activiteiten gemeten. Voorbeelden van activiteiten zijn: huiswerk maken, praten met je ouders, internetten, sporten en naar de bioscoop gaan. In onderstaande figuur wordt een deel van de resultaten weergegeven, waarbij op de y-as de frequentie staat vermeld. De score is tot stand gekomen op basis van de volgende schaal: (1) nooit, (2) minder dan 1 keer per maand, (3) minstens 1 keer per maand, (4) minimaal 1 keer per week, (5) (bijna) elke dag, (6) 1 - 2 uur per dag en (7) meer dan 2 uur per dag. Omdat de scores op basis van een schaal tot stand zijn gekomen, representeren de getallen op de y-as exact dezelfde hoeveelheid als de scores van de antwoordschalen. Hoe hoger de gemiddelde score op de y-as, hoe vaker de activiteit plaatsvindt.

Figuur 1. Buitenschoolse activiteiten van de populatie (N = 376)

Meerdere T-toetsen zijn uitgevoerd om te bepalen of er sprake is van een significant verschil tussen de drie groepen wat betreft de genoemde activiteiten in figuur 1. De frequentie van activiteiten bleek niet significant verschillend te zijn tussen de drie groepen; de verschillende groepen besteden gemiddeld evenveel tijd aan internetten, het kijken van tv, video en dvd en het lezen van boeken, tijdschriften en kranten. Ook voor wat betreft praten met vrienden,

praten met ouders, helpen in het huishouden, sporten en een bijbaan laten de groepen vrijwel gelijke resultaten zien.

Na deze vergelijking van de buitenschoolse activiteiten van de Friese jongeren en jongeren uit de overige provincies, wordt nu de groep Friese jongeren nader bekeken.

Frequentie en taal van buitenschoolse activiteiten van Friese jongeren

De buitenschoolse activiteiten van de Friese jongeren (Friestalig en Nederlandstalig) zijn ondergebracht in vier modaliteiten, namelijk mondeling taalgebruik in het echt, gemedieerd mondeling taalgebruik, geschreven taalgebruik en taalgebruik in nieuwe media. Er is gemeten in welke frequentie en taal deze modaliteiten voorkomen, waarbij per modaliteit onderscheid is gemaakt tussen kleine en grote sociale afstand (zie: meetinstrumenten, buitenschoolse activiteiten). De antwoordmogelijkheden op items met vragen over de frequentie van buitenschoolse activiteiten variëren van (1) nooit tot (7) meer dan 2 uur per dag (zie ook: buitenschoolse activiteiten van jongeren). Per modaliteit is het gemiddelde bepaald, zodat de frequentie van de verschillende modaliteiten onderling te vergelijken is. De resultaten hiervan worden weergegeven in de eerste kolom van tabel 2.

Tabel 2: *Gemiddelde taal en frequentie per modaliteit van de gehele Friese populatie (N=158)*

	Frequentie M (SD)	Taal M (SD)	Frequentie*taal M (SD)
Mondeling taalgebruik echt	2.76 (.58)	.71 (.28)	1.97 (.87)
Kleine sociale afstand	3.32 (.85)	.65 (.35)	2.17 (1.32)
Grote sociale afstand	2.28 (.52)	.79 (.23)	1.78 (.63)
Mondeling gemedieerd	2.26 (.78)	.76 (.27)	1.69 (.72)
Kleine sociale afstand	2.51 (.82)	.71 (.34)	1.78 (.99)
Grote sociale afstand	2.07 (1.00)	.83 (.24)	1.83 (.77)
Geschreven	2.32 (.87)	.84 (.22)	1.98 (.73)
Kleine sociale afstand	2.41 (.93)	.81 (.26)	1.90 (.85)
Grote sociale afstand	2.28 (.95)	.87 (.22)	1.94 (.76)
In nieuwe media	2.58 (.82)	.79 (.21)	1.97 (.66)
Kleine sociale afstand	2.84 (.93)	.80 (.22)	2.22 (.94)
Grote sociale afstand	2.67 (.87)	.77 (.25)	1.96 (.66)

Hoe hoger het getal onder frequentie in tabel 2, hoe meer tijd de jongeren besteden aan de modaliteit. Jongeren geven aan de meeste tijd te besteden aan contacten in het echt met een kleine sociale afstand. Activiteiten die hierbij horen zijn praten met familie en vrienden over

wat de jongeren hebben meegemaakt (M 4.79, SD 1.35) en praten met familie en vrienden over politiek of maatschappelijke onderwerpen (M 2.20, SD 1.36). Als tweede besteden jongeren veel tijd aan nieuwe media met een kleine sociale afstand. Activiteiten die hierbij horen zijn msn'en met familie en vrienden (M 4.53, SD 2.05), sms'en met familie en vrienden (M 3.96, SD 1.69) en mailen met familie en vrienden (M 2.94, SD 1.54). De jongeren besteden de minste tijd aan gemedieerd mondeling contact met een grote sociale afstand. Jongeren besteden in deze categorie wel veel tijd aan het luisteren naar de radio (M 3.32, SD 1.02), maar activiteiten als het voeren van een zakelijk telefoongesprek (M 1.28, SD .92) zorgen voor een laag gemiddelde op deze categorie.

De kolom 'taal' van tabel 2 geeft de resultaten weer van vragen over de taal waarin de verschillende activiteiten plaatsvinden. De antwoordcategorieën hierbij zijn: (1) altijd in het Nederlands, (2) meestal in het Nederlands, (3) evenveel in het Nederlands als in een andere taal, (4) meestal in een andere taal en (5) altijd in een andere taal. Deze schaal werd gehercodeerd, waarbij het antwoord 'altijd in het Nederlands' 1.00 kreeg als gewicht, 'meestal in het Nederlands' 0.75, 'evenveel in het Nederlands als in een andere taal' 0.50, 'meestal in een andere taal' 0.25 en 'altijd in een andere taal' kreeg 0.00 als gewicht. Ook hierbij zijn de verschillende activiteiten samengevat tot modaliteiten. Hoe hoger het getal in deze kolom, hoe meer de Nederlandse taal gebruikt wordt bij de verschillende modaliteiten. Zo valt uit de tabel op te maken dat jongeren het vaakst een andere taal gebruiken bij mondelinge contacten in het echt met een kleine sociale afstand (.65) en het minst bij geschreven activiteiten met een grote sociale afstand (.87). Opvallend is dat een andere taal weinig gebruikt wordt in activiteiten van nieuwe media met een kleine sociale afstand. Een reden hiervoor kan zijn dat jongeren het geschreven Fries minder beheersen dan het gesproken Fries (De Jager, 2003) en nieuwe media maakt vaak gebruik van geschreven taal. Er is ook een vergelijking gemaakt tussen de scores voor wat betreft het gebruik van de Friese taal bij mondeling contact in het echt tussen de Friestalige jongeren uit vmbo en havo/vwo. Uit de resultaten bleek dat Friestalige vmbo'ers vaker Fries gebruiken dan havo/vwo'ers (M 3.4, SD 1.2 versus M 2.7, SD 1.1).

De kolom 'frequentie*taal' van tabel 2 bevat de vermenigvuldiging van de frequentie en taal van de verschillende modaliteiten. Hoe lager de score in deze kolom, hoe meer Fries de jongeren gebruiken in de verschillende activiteiten of hoe minder vaak de verschillende activiteiten voorkomen. De scores in deze kolom zullen gebruikt worden bij het analyseren van verschillen tussen modaliteiten, waarvan de resultaten gepresenteerd zullen worden in de volgende paragraaf.

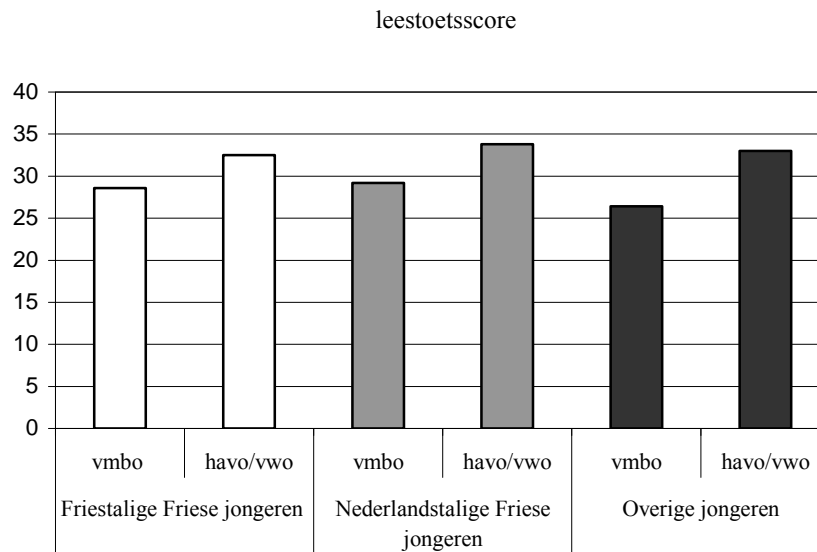
Vershil van taal en frequentie tussen de verschillende modaliteiten

Met een repeated-measures ANOVA within-subjects is onderzocht of er verschillen zijn tussen de (in tabel 2 genoemde) 8 categorieën van taalgebruik. Hierbij zijn de scores van frequentie*taal gebruikt. Om te bekijken of de 8 categorieën onderling vergeleken kunnen worden, is Mauchly's sfericiteitstest uitgevoerd. Uit deze test bleek dat er niet voldaan is aan Mauchly's sfericiteitsassumptie ($\chi^2(27) = 204.83, p < .05$); daarom zijn de degrees of freedom gecorrigeerd door de schatting van sfericiteit van Greenhouse-Geisser te gebruiken ($\epsilon = .62$). De resultaten laten zien dat de 8 categorieën van taalgebruik significant van elkaar verschillen op frequentie*taal ($F 4.32, 531.86 = 9.52, p < .05$).

De onderlinge verschillen zijn verder bekeken met een repeated-measures MANOVA within-subjects met modaliteiten en sociale afstand als factoren van vergelijking. Voor het onderling vergelijken van scores op modaliteit, sociale afstand en modaliteit*sociale afstand moet ook bij deze analyse worden voldaan aan Mauchly's sfericiteitsassumptie. Aangezien bij alle drie de metingen niet is voldaan aan deze assumptie, kunnen er geen uitspraken gedaan over de grootte van de onderlinge verschillen.

Invloed van het gebruik van de Friese taal in de vrije tijd op Nederlandse leesvaardigheid

Om te bepalen wat de invloed van Friese taal op de Nederlandse leesvaardigheid is, is met behulp van een leestoets de Nederlandse leesvaardigheid van de gehele populatie gemeten. In figuur 2 zijn in een staafdiagram de verschillen in leestoetsscore per onderzoeksgroep en opleidingsniveau weergegeven. De maximale score die behaald kan worden is 40.0. De resultaten van tweetalige Friese jongeren met een andere taal dan Fries als tweede taal, zijn niet meegenomen in de analyse.

Figuur 2. Gemiddelde leestoetsscore per opleidingsniveau van de populatie (N=336).

Uit deze figuur is op te maken dat jongeren uit het vmbo van de groep ‘overige jongeren’ het laagst scoren op de leestoets (zie ook tabel 3). Dit kan deels verklaard worden doordat deze groep relatief veel jongeren uit de basisberoepsgerichte leerweg bevat (41.4 procent van de vmbo’ers versus 8.9 procent van de vmbo’ers in de Friese populatie). Dit kan mogelijk ook een verklaring zijn voor het feit dat het verschil in leestoetsscore tussen vmbo en havo/vwo het grootst is bij de groep ‘overige jongeren’. Voor een overzicht van de groepsgrootten, gemiddelden en standaarddeviaties wordt verwezen naar tabel 3.

Tabel 3. Gemiddelde leestoetsscore per opleidingsniveau van de Friese populatie (N=158)

	M	SD	N
Friestalige Friese jongeren			
Vmbo	28.6	4.5	66
Havo/vwo	32.5	3.5	22
Nederlandstalige Friese jongeren			
Vmbo	29.2	5.1	31
Havo/vwo	33.8	4.4	33
Overige jongeren			
Vmbo	26.4	7.5	58
Havo/vwo	33.0	4.4	122

Uit deze tabel komt naar voren dat Nederlandstalige Friese jongeren van havo/vwo gemiddeld het hoogst scoren op de leestoets. Per goed antwoord kregen de jongeren 1 punt, dus zij scoren gemiddeld bijna 1 vraag meer goed op de leestoets (0.8) dan de populatie overige jongeren en ruim 1 vraag (1.3) meer dan de populatie Friestalige Friese jongeren. De groep

Nederlandstalige Friese jongeren scoort ook het hoogst op de leestoets bij het vmbo. Wat betreft een vergelijking met de groep overige jongeren is hier op de vorige pagina een mogelijke verklaring voor gegeven, maar wat betreft de groep Friestalige Friese jongeren is dit verschil in score opmerkelijk. De groep Friestalige Friese jongeren van het vmbo bevat relatief meer vmbo'ers op het hoogste niveau (60 versus 45 procent) en minder vmbo'ers op het laagste niveau (3 versus 19 procent) dan de groep Nederlandstalige Friese jongeren.

Van de groep Friestalige Friese jongeren, volgt het grootste deel vmbo (66 versus 22 procent). Bij de groep Nederlandstalige Friese jongeren is dit 48 versus 52 procent. Dit zorgt ervoor dat de leestoetsscores van Friestalige Friese jongeren en Nederlandstalige Friese jongeren moeilijk met elkaar te vergelijken zijn. Dit geldt ook voor een vergelijking van de leestoetsscores met de groep 'overige jongeren'. Voor het onderzoeken van verschillen in leestoetsscores tussen de populatie Friese jongeren en populatie overige jongeren, is daarom een vergelijking gemaakt tussen de leestoetsscores van beide populaties binnen de theoretische leerweg van het vmbo (vmbo tl). De totale groep van vmbo tl bestaat uit 99 jongeren (N=99), waarvan 65 uit de Friese populatie en 34 uit de populatie 'overige jongeren'. Van de Friese populatie spreken 51 personen Fries als tweede taal en twee personen een andere taal als tweede taal (Chinees en een streektaal). Van de groep overige jongeren spreken vier personen een andere taal als tweede taal (Chinees, Turks, Papiaments en Spaans).

Voor het onderzoeken van een verschil in leestoetsscore tussen beide groepen, is gebruik gemaakt van een t-toets voor twee niet-gekoppelde steekproeven. Het blijkt dat Friese jongeren gemiddeld lager scoren op de leestoets dan de groep 'overige jongeren' (M 29.2, SD 4.2 versus M 31.0, SD 4.3). Dit verschil is echter niet significant is bij $p < .05$. Er is ook een t-toets voor twee niet-gekoppelde steekproeven uitgevoerd voor het vergelijken van de leestoetsscores van de groep Friestalige Friese jongeren met de groep Nederlandstalige Friese jongeren. Het blijkt dat de gemiddelde score van de groep Friestalige Friese jongeren (M 29.2, SD 4.2) niet veel verschilt van de groep Nederlandstalige Friese jongeren (M 29.0, SD 4.6). Dit verschil is dan ook niet significant bij $p < .05$.

Na het weergeven van de resultaten van de Nederlandse leesvaardigheid per opleidingsniveau, wordt nu onderzocht of opleidingsniveau en de eerder genoemde categorieën van taalgebruik bij buitenschoolse activiteiten van invloed zijn op de Nederlandse leesvaardigheid.

Samenhang Nederlandse leesvaardigheid en opleidingsniveau en taal en frequentie van talige activiteiten in de vrije tijd

Voor het voorspellen van Nederlandse leesvaardigheid is een stapsgewijze multiple regressie uitgevoerd, waarbij eerst de Nederlandse leesvaardigheid is voorspeld op basis van opleidingsniveau. Dat leverde een correlatie op van .44 ($p < .01$). De variantie van het niveau van leesvaardigheid wordt voor 19,3% verklaard door opleidingsniveau. Van de categorieën van taalgebruik bleken alleen frequentie*taal van geschreven taalgebruik met een grote sociale afstand en frequentie*taal in nieuwe media met een kleine sociale afstand significant met leesvaardigheid te correleren. De categorie geschreven taalgebruik met een grote sociale afstand heeft een positieve correlatie met leesvaardigheid; de categorie nieuwe media met een kleine sociale afstand heeft een negatieve correlatie met leesvaardigheid. In stap twee is de variabele geschreven taalgebruik met een grote sociale afstand toegevoegd; dat leverde een multiplere correlatie van 0,53 ($p < 0,01$). Geschreven taalgebruik met een grote sociale afstand kan voor 8,9% de variantie van leesvaardigheid verklaren. Het toevoegen van de variabele nieuwe media met een kleine sociale afstand leverde een multiplere correlatie van 0,56 op ($p < 0,01$). Deze variabele verklaart 2,8% van de variantie op leesvaardigheid. Van de verschillen op leestoetscore wordt in totaal 31% verklaard door opleidingsniveau, geschreven taalgebruik met een grote sociale afstand en taalgebruik in nieuwe media met een kleine sociale afstand.

Tabel 4 laat de resultaten van de regressieanalyse in meerdere stappen zien. Uit deze tabel is af te lezen dat hoe meer tijd jongeren besteden aan het lezen van onder andere boeken en kranten en/of hoe vaker ze hierbij de Nederlandse taal gebruiken, hoe groter hun score op de leestoets is. Verder is er in de tabel een negatief verband te zien tussen taalgebruik in nieuwe media met een kleine sociale afstand en Nederlandse leesvaardigheid. Dus hoe meer tijd jongeren besteden aan deze categorie en/of hoe vaker ze hierbij de Nederlandse taal spreken, hoe lager de score op de leestoets is. Veel tijd besteden aan mail, msn, sms en internet draagt dus zeker niet bij aan Nederlandse leesvaardigheid.

Tabel 4. *Samenvatting van hiërarchische regressie van voorspellende variabelen voor leesvaardigheid (N = 336)*

Variabele	B	SE B	β
Step 1			
Opleidingsniveau	.10	.05	.44*
Step 2			
Opleidingsniveau	.09	.02	.37*
Geschreven taalgebruik GSA	.05	.01	.31*

Step 3			
	Opleidingsniveau	.08	.02
	Geschreven taalgebruik GSA	.07	.02
	Nieuwe media KSA	-.03	.01
			.35*
			.40*
			-.19*

Note. $R^2 = .19$ for Step 1; $R^2 = .28$ for step 2; $R^2 = .31$ for step 3.

* $p < .01$.

Conclusie en discussie

Het doel van dit onderzoek was tweeledig. Het eerste doel was het onderzoeken van de relatie tussen Fries als tweede taal en de Nederlandse leesvaardigheid van Friese adolescenten binnen het vmbo en havo/vwo. Daarbij is een vergelijking gemaakt tussen de leesvaardigheid van Friestalige Friese jongeren, Nederlandstalige Friese jongeren en jongeren uit overige provincies van Nederland. In het onderzoek komt naar voren dat de Nederlandse leesvaardigheid van de drie genoemde groepen niet significant van elkaar verschilt. Het tweede doel was het onderzoeken van de relatie tussen buitenschoolse activiteiten en Nederlandse leesvaardigheid. Hierbij zijn ook de frequentie en taal waarin de verschillende activiteiten plaatsvinden meegenomen in de analyse. Het blijkt dat, van alle verschillende activiteiten in de vrije tijd, het lezen van boeken, tijdschriften en kranten het meest bijdraagt aan het niveau van leesvaardigheid.

Als gekeken wordt naar de vrijetijdsbesteding van Friese jongeren en jongeren uit de overige provincies, valt op dat de tijdsbesteding van deze groepen niet veel van elkaar verschilt. Zo blijken de verschillende groepen gemiddeld evenveel tijd te besteden aan internetten, het kijken van tv, video en dvd en het lezen van boeken, tijdschriften en kranten. Ook wat betreft tijd besteden aan praten met vrienden, praten met ouders, helpen in het huishouden, sporten en een bijbaan laten de groepen vrijwel gelijke resultaten zien. Binnen de Friese populatie is er ook weinig verschil te zien tussen de groep Friestalige Friese jongeren en de groep Nederlandstalige Friese jongeren.

Na het vergelijken van activiteiten in de vrije tijd van de gehele populatie, is ingezoomd op de activiteiten van de Friese populatie. Hierbij zijn de onderzochte activiteiten ondergebracht in modaliteiten, waarbij onderscheid is gemaakt tussen een kleine sociale afstand en een grote sociale afstand. Van deze categorieën is de frequentie en taal waarin de categorie voornamelijk plaatsvindt bepaald. Het bleek dat Friese jongeren de meeste tijd besteden aan mondeling contact in het echt met een kleine sociale afstand en aan nieuwe media met een kleine sociale afstand. De jongeren besteden de minste tijd aan mondeling gemedieerd contact met een grote sociale afstand en geschreven activiteiten met een grote

sociale afstand. Zoals verwacht werd, kan wat betreft taal gezegd worden dat Fries het meest gebruikt wordt in mondeling contact, al dan niet gemedieerd door de telefoon. Dit komt overeen met bevindingen van de Boer (2009). De tweede verwachting, dat Friestalige vmbo'ers hierbij vaker Fries gebruiken dan Friestalige havo/vwo'ers, is ook uitgekomen. De Friese taal wordt het minst gebruikt bij geschreven activiteiten met een grote sociale afstand. Dit kan verklaard worden door het feit dat jongeren het geschreven Fries minder beheersen dan het gesproken Fries (De Jager, 2003). Dit kan ook de reden zijn voor het feit dat jongeren de Friese taal weinig gebruiken bij nieuwe media met een kleine sociale afstand. Nieuwe media maakt immers veel gebruik van geschreven taal.

Dat de categorieën (mondeling taalgebruik in het echt, mondeling gemedieerd taalgebruik, geschreven taalgebruik en taalgebruik in nieuwe media, elk gecombineerd met een grote of kleine sociale afstand) onderling van elkaar verschillen is vastgesteld met de Greenhouse-Geisser correctie van een repeated-measures within-subjects. De grootte van de onderlinge verschillen kan niet vastgesteld worden, omdat niet voldaan is aan Mauchly's sfericiteitsassumptie.

Na de vrijetijdsbesteding is de Nederlandse leesvaardigheid van de drie onderzoeksgroepen onderzocht. Bij een vergelijking van leerlingen van vmbo tl bleken de resultaten van Friese jongeren en Nederlandse jongeren niet significant van elkaar te verschillen. Ook een vergelijking binnen de Friese populatie, die van de groep Friestalige Friese jongeren en Nederlandstalige Friese jongeren, leverde geen significante verschillen op. De resultaten van leerlingen van vmbo tl op Nederlandse leesvaardigheid zijn dus gelijk aan elkaar. Hiermee is de verwachting dat Friestalige Friese jongeren lager presteren op de leestoets dan Nederlandstalige Friese jongeren en jongeren uit de overige provincies, niet uitgekomen. Ook de verwachting dat Friestalige vmbo'ers relatief slechter presteren op de leestoets dan Friestalige havo/vwo'ers is niet uitgekomen. Deze bevinding komt overeen met bevindingen van Ruijven (2004) en van Heesters en collega's (2007).

Naast opleidingsniveau, blijken de categorieën geschreven taalgebruik met een grote sociale afstand en taalgebruik in nieuwe media met een kleine sociale afstand een deel van de variantie van de leesvaardigheid te verklaren. Geschreven taalgebruik met een grote sociale afstand blijkt positief samen te hangen met leesvaardigheid, dus het lezen van boeken, kranten en tijdschriften kan helpen de leesvaardigheid te vergroten. Nieuwe media daarentegen blijkt negatief met leesvaardigheid samen te hangen. Veel tijd besteden aan mail, msn, sms en internet draagt dus zeker niet bij aan Nederlandse leesvaardigheid.

Samengevat kan gezegd worden dat de verminderde schoolprestaties van Friese jongeren niet verklaard kunnen worden door verminderde leesprestaties. Dit geldt ook voor de Friese jongeren die Fries als tweede taal gebruiken. Een beperking bij deze conclusie is echter dat Friese leerlingen relatief vaker een lager onderwijsniveau volgen, dan op basis van hun capaciteiten van hen verwacht mag worden (De Boer, 2009; Inspectie van Onderwijs, 2009). Mogelijk zijn de resultaten van Friese leerlingen op de leestoets hierdoor getroebleerd. Een tweede beperking is dat in dit onderzoek gebruik is gemaakt van een selecte steekproef, waardoor de resultaten niet automatisch generaliseerbaar zijn. Als derde beperking wordt genoemd dat de verschillende onderzoeksgroepen niet dezelfde samenstelling hadden wat betreft onderwijsniveau. Daarom is alleen een vergelijking gemaakt tussen de leestoetsscores van leerlingen binnen de theoretische leerweg van het vmbo en deze groep heeft een beperkte grootte (N=99).

Voor vervolgonderzoek wordt aanbevolen om, bij het vergelijken van resultaten op leesvaardigheid van Friese jongeren en Nederlandse jongeren, te corrigeren voor score op intelligentieonderzoek om het effect van de eerste beperking zoveel mogelijk te neutraliseren. Verder is vervolgonderzoek naar de verminderde schoolprestaties van Friese kinderen en jongeren gewenst. Eerder onderzoek hiernaar levert geen volledige verklaring (De Boer, 2009; Van Langen & Hulsen, 2001; Inspectie van Onderwijs, 2009) en uit dit onderzoek blijkt dat de verminderde schoolprestaties niet verklaard kunnen worden door verminderde leesvaardigheid.

Literatuurlijst:

- Boer H. de, (2009). *Schoolsucces van Friese leerlingen*. Groningen: GION.
- Cox, K.E., & Guthrie, J.T. (2001). Motivational and Cognitive Contributions to Students' Amount of Reading. *Contemporary Educational Psychology*, 26, 116-131.
- Dekkers, H. P. J. M., Bosker, R. J., & Driessen, G. W. J. M. (2000). Complex inequalities of educational opportunities. A large-scale longitudinal study on the relation between gender, social class, ethnicity and school success. *Educational Research and Evaluation*, 6, 59-82.
- Driessen, G., & Withagen, V. (1999). Language varieties and educational achievement of indigenous primary school pupils. *Language, Culture and Curriculum*, 12, 1-22.
- Guldmond, H., & Bosker, R. J. (2006). *Onderwijsachterstanden en ontwikkelingen in prestaties*. Groningen: GION.
- Heesters, K., Berkel, S. van, Schoot, F. van der, & Hemker, B. (2007). *Balans van het leesonderwijs aan het einde van de basisschool 4. Uitkomsten van de vierde peiling in 2005*. Arnhem: Cito.
- Herder, A., & Bot, K. de (2005). *Vroeg vreemdetalenonderwijs in internationaal perspectief, literatuurstudie*. Groningen: Expertisecentrum taal, onderwijs en communicatie Rijksuniversiteit Groningen.
- Inspectie van het Onderwijs (2009). *De kwaliteit van het onderwijs in het noorden van Nederland. Basisonderwijs en voortgezet onderwijs in Groningen, Fryslân en Drenthe*. Den Haag: Inspectie van het Onderwijs.
- Jager, B. de (2003). *Leesbegrip, leesplezier en de Friese taalnorm. Een onderzoek naar de taalnorm op leesbegrip en leesplezier*. Leeuwarden: Fryske Akademy.
- Kraaykamp, G. (2005). Dialect en sociale ongelijkheid: Een empirische studie naar de sociaal-economische gevolgen van het spreken van dialect in de jeugd. *Pedagogische Studiën*, 82, 390-403.
- Langen, A. van, & Hulsen, M. (2001). *Prestaties van leerlingen en het gebruik van Fries als voertaal op basisscholen in Friesland*. Nijmegen: ITS.
- Luyten, H., Peschar, J., & Coe, R. (2008). Effects of Schooling on Reading Performance, Reading Engagement, and Reading Activities of 15-Year-Olds in England. *American Educational Research Journal*, 45 (2), 319-342.
- Morgan, P. L., & Fuchs, D. (2007) Is There a Bidirectional Relationship Between Children's Reading Skills and Reading Motivation? *Exceptional Children*, 73, 165-183.
- Pearson, B. Z. (2007). Social factors in childhood bilingualism in the United States. *Applied Psycholinguistics*, 28, 399-410.

- Richardson, P.W. , & Eccles, J. S.(2007) Rewards of reading: Toward the development of possible selves and identities. *International Journal of Educational Research*, 46, 341–356.
- Ruijven, E. C. M. van (2004). *Onderwijseffectiviteit in Fryslân. Onderzoek naar de onderwijsresultaten van de leerlingen en de kwaliteit van het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs in Fryslân*. Leeuwarden: Fryske Akademy.
- Ruijven, E. C. M. van (2007). Trijetalige skoalle in Fryslân. Deelonderzoek naar de taalvaardigheid Fries en Nederlands van de leerlingen in een drietalig onderwijsmodel in Fryslân. *Paper gepresenteerd op de Onderwijsresearch dagen, juni 2007 te Groningen*.
- Steensel, R. van (2006). Relations between socio-cultural factors, the home literacy environment and children's literacy development in the first years of primary education. *Journal of Research in Reading*, 29 (4), 367–382.
- Vogels, R., & Bronneman-Helmers, R. (2003). *Autochtone achterstandsleerlingen: een vergeten groep*. Den Haag: SCP.
- Yan, S., & Nicoladis, E. (2009). Finding "le mot juste": Differences between Bilingual and Monolingual Children's Lexical Access in Comprehension and Production. *Bilingualism: Language and Cognition*, 12, 323-335.